

Darpariaeth

Cwricwlwm

Ysgolion cynradd

Mae mwyafrif o ysgolion yn cynllunio cyfleoedd priodol i ddisgyblion ddysgu am eu hardal leol a Chymru. Yn y cyfnod sylfaen, mae ysgolion fel arfer yn dechrau â'u hardal leol cyn symud i addysgu themâu ehangach mewn hanes fel rhan o'r maes dysgu 'gwybodaeth a dealltwriaeth o'r byd'. Yng nghyfnod allweddol 2, mae llawer o ysgolion yn cynnwys agweddau ar hanes Cymru yn eu cynllunio thematig. Mewn ychydig o ysgolion lle mae cynllunio'n hynod effeithiol, mae staff yn defnyddio hanes Cymru a, lle bynnag y bo'n bosibl, cyd-destun lleol yr ysgol fel sbardun ar gyfer cynllunio testunau. Mae athrawon yn defnyddio digwyddiadau hanesyddol lleol i gynllunio profiadau dysgu difyr i ddisgyblion. Gwnânt gysylltiadau rhwng hanes lleol, cenedlaethol a rhyngwladol i ddatblygu dealltwriaeth disgyblion o'u lle yn y byd. Mae athrawon yn cynllunio gweithgareddau creadigol dros ben i ddatblygu medrau hanes disgyblion, ochr yn ochr â'u medrau llythrennedd, rhifedd, a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu (TGCh). Mewn lleiafrif o ysgolion, caiff hanes Cymru ei ystyried yn elfen 'ychwanegol' o gynllunio'r cwricwlwm yn hytrach na rhan annatod o gwricwlwm yr ysgol. Mewn ychydig o ysgolion, nid yw staff yn ystyried hanes lleol a hanes Cymru o gwbl wrth gynllunio eu gwersi. Yn aml, mae hyn oherwydd diffyg gwybodaeth am yr ysgol leol a Chymru, neu orddibyniaeth ar adnoddau a luniwyd yn fasnachol.

Astudiaeth achos: Hanes ar drothwy'r drws Ysgol Gynradd Albany

Disgrifiad o'r gweithgarwch/strategaeth

Mae athrawon yn cyflwyno gwersi ar gyd-destun y Rhyfel Byd Cyntaf, gan gynnwys digwyddiadau allweddol a sut beth oedd bywyd yn ystod y cyfnod hwn. Mae gwersi'n cynnwys cyfleoedd i ymchwilio i bwnc, datblygu medrau cronoleg, ac archwilio barddoniaeth a cherddoriaeth. Caiff hyn ei ddilyn gan wythnos lansio 'prosiect Ysbyty Milwrol Albany', lle mae'r pennaeth yn herio disgyblion i rannu hanes yr ysgol â'r gymuned leol drwy arddangosfa gyhoeddus. Mae'r symbyliad gwreiddiol ar gyfer y prosiect yn cynnwys ffotograffau o filwyr yn gwella yn yr ysbyty. Mae disgyblion yn archwilio'r cynllun llawr i ddangos beth y defnyddiwyd rhannau gwahanol o'r ysgol ar ei gyfer, ac yn datblygu taith o'r wybodaeth hon fel rhan o arddangosfa. Mae disgyblion yn esbonio sut y defnyddiwyd ystafelloedd

dosbarth fel wardiau ysbyty ar gyfer hyd at wyth o gleifion, a'r ardal pelydr X yn y neuadd.

Mae'r disgyblion yn helpu i gynllunio a hyrwyddo'r arddangosfa a beth yr hoffent ei rannu drwy wefan benodol ar gyfer Ysbyty Milwrol Albany, sef <https://albanymilitaryhospital.wordpress.com> a chyfrif Twitter @Albany1914.

Mae holl ddisgyblion Blwyddyn 6 yn ymweld ag Archifau Morgannwg i archwilio tystiolaeth uniongyrchol, gan gynnwys llyfrau log yr ysgol o'r cyfnod. Galluogodd hyn iddynt ddysgu yr anfonwyd disgyblion o Ysgol Gynradd Albany i ysgolion cynradd eraill yn yr ardal rhwng 1914 a 1920.

Mae disgyblion yn cynnal arddangosfeydd i'r cyhoedd lle mae adeilad yr ysgol ar agor i ymweld ag ef ar ddydd Sadwrn. Mae'r disgyblion yn gwisgo mewn gwisg filwrol neu fel nyrsys o'r cyfnod. Mae disgyblion yn rhoi teithiau tywysedig o gwmpas adeilad yr ysgol, sy'n arwain at ailgread o ward ysbyty o'r Rhyfel Byd Cyntaf â gwllâu go iawn a disgyblion yn chwarae rôl meddygon a milwyr wedi'u hanafu. Caiff arddangosfeydd o waith celf, ysgrifennu a barddoniaeth disgyblion eu harddangos yn yr ysgol, a rhoddir perfformiadau cerddorol o gymysgedd o ganeuon o'r Rhyfel Byd Cyntaf drwy gydol y dydd.

Effaith ar ddarpariaeth a safonau

- Mae ymgysylltiad disgyblion â dysgu wedi gwella o ganlyniad i addysgu am hanes lleol go iawn a chreu cysylltiadau â hanes rhyngwladol.
- Mae disgyblion yn elwa ar gyfleoedd i ymgysylltu ag adnoddau o ansawdd uchel, gan gynnwys tystiolaeth uniongyrchol a ffynonellau crai.
- Mae lles disgyblion wedi datblygu drwy ymdeimlad o falchder a hunaniaeth yn y gymuned leol.
- Mae'r prosiect wedi cael effaith gadarnhaol ar fedrau llythrennedd disgyblion. Yn benodol, mae disgyblion wedi elwa ar gyfleoedd i gynllunio a rhoi teithiau tywysedig i aelodau o'r cyhoedd. Mae ysgrifennu wedi gwella, gan gynnwys cyfleoedd i ysgrifennu barddoniaeth a llythyrau.
- Mae cydweithio â grwpiau cymunedol ac unigolion wedi cynyddu.
- Mae'r arddangosfa wedi dod yn ddiwyddiad chwe-misol yn yr ysgol.
- Mae aelodau o deuluoedd y milwyr a dreuliodd amser yn yr ysbyty wedi ymweld â'r ysgol i gyfarfod â'r disgyblion a rhoi ffotograffau a ffeiliau ffeithiau o'u perthnasau. Mae hyn wedi galluogi'r prosiect i ddatblygu ac esblygu.

Mae Ysgol Gynradd St Woolos yng Nghasnewydd yn cipio dychymyg disgyblion ac yn datblygu eu hymdeimlad o berthyn a'u hymwybyddiaeth o hawliau a

democratiaeth drwy ei ffocws ar hanes lleol mudiad y Siartwyr. Mae'r ysgol wedi'i lleoli ar hyd llwybr gorymdaith y Siartwyr ym 1839. Mae disgyblion ym Mlwyddyn 5 yn dysgu am chwe phwynt y siarter ac yn eu cymhwyso i gyd-destunau cyfredol, cyn iddynt gymryd rhan yn y daith gerdded flynyddol a'r ailgread o areithiau'r Siartwyr yn Sgwâr Westgate. Yn ystod hydref 2019, cymerodd yr ysgol ran ym mhrosiect Archarwyr 'Newport Rising', a gynhaliwyd gan elusen 'Y Siartwyr: Ein Treftadaeth'. Cydweithiodd disgyblion Blwyddyn 6 ag animeiddwyr a gwneuthurwyr ffilmiau i greu tîm o archarwyr â phwerau penodol i frwydro yn erbyn 'archddihirod' fel datgoedwigo, bwlio, gollwng sbwriel a distewi. Cyhoeddwyd gwaith y disgyblion mewn llyfr prosiect.

Mae'r profiadau hyn yn helpu disgyblion a'u teuluoedd i ddatblygu dealltwriaeth ddyfnach o arwyddocâd hanesyddol y Siartwyr, rôl Casnewydd o ran galw am ddiwygio gwleidyddol a sut mae hyn yn cysylltu â democratiaeth. Mae cyfleoedd i gymryd rhan mewn perfformiadau yn helpu disgyblion i fagu hyder ac yn gwella eu medrau llafar ac ysgrifennu

Mae Ysgol Gynradd Cogan wedi ymrwymo i'r gred, er mwyn i hanes fod yn ddefnydd ac yn ystyrlon i ddysgwyr a chipio eu dychymyg, mae'n hanfodol bod addysgu a dysgu'n dechrau drwy edrych ar ardal leol disgyblion cyn creu cysylltiadau â'r cyd-destun ehangach.

Dangosir llun du a gwyn o erthygl papur newydd o 1901 i ddisgyblion Blwyddyn 3 o Archie, sef eliffant Indiaidd a oedd yn perfformio â syrcas deithiol Sanger yng Nghasnewydd. Ar y ffordd i Gaerdydd, daeth Archie yn sâl a bu farw ym Mhenarth. Mae'r ysgol yn gwahodd artist tecstilau lleol a hanesydd lleol i gefnogi dysgu'r disgyblion wrth iddynt archwilio eu syniadau ynghylch gorffwysfan olaf Archie.

Mae disgyblion Blwyddyn 4 yn astudio Cogan Pill House. Mae'r prosiect yn dechrau drwy ddsbarthu sgrôl i'r dosbarth yn gwahodd y disgyblion i fynychu gwledd Duduraidd yn yr ysgol. Mae'r disgyblion yn gwisgo gwisgoedd ar gyfer y digwyddiad. Maent yn dysgu am Cogan Pill House, sef plas Tuduraidd lleol, drwy ddefnyddio erthyglau papur newydd, ffotograffau a phaentiadau o'r archif, gwefannau a thystiolaeth gan aelodau o'r gymuned leol. Mae disgyblion yn chwarae rôl cymeriadau o'r oes Duduraidd ac yn defnyddio technoleg sgrin werdd i recordio eu gwaith.

Mae prosiect 'Street Spies and the Cogan Trail' yn galluogi disgyblion i ymchwilio i'r tai yng Nghogan drwy ddefnyddio gwybodaeth cyfrifiad a hen lyfrau log yr

ysgol i weld pwy oedd yn byw ym mhob tŷ. Mae'r disgyblion yn darganfod yr adeiladwyd tai yn yr ardal leol ar gyfer y docwyr a adeiladodd y dociau yn y 1860au. Mae'r disgyblion yn mynd ar daith gerdded i edrych ar enwau strydoedd a thai.

Er bod y rhan fwyaf o'r ysgolion y cysylltwyd â nhw yn cydnabod effaith mudiad Mae Bywydau Du o Bwys ar godi ymwybyddiaeth o addysgu hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig mewn ysgolion, dim ond lleiafrif o ysgolion sy'n cynnwys hanesion amrywiol yn eu cwricwlwm. O'r ysgolion hyn, mae'r rhan fwyaf ohonynt yn canolbwyntio ar hanes pobl ddu rhyngwladol ac amrywiaeth diwylliannol mewn gwledydd eraill heblaw Cymru. Ychydig iawn o ysgolion sy'n cynnwys cyfeiriadau at gaethwasiaeth mewn testunau. Yn ddiweddar, ailedrychodd ychydig o ysgolion ar eu cynlluniau ar gyfer y cwricwlwm er mwyn ymateb i ddigwyddiadau haf 2020 ac Mae Bywydau Du o Bwys i nodi cyfleoedd i gynnwys hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, ac adolygu cyd-destun yr hyn sy'n cael ei addysgu ar hyn o bryd, er enghraifft wrth addysgu am y preifatîr, Henry Morgan, a'i gysylltiadau â'r fasnach gaethion. At ei gilydd, mae darpariaeth ar ei chryfaf mewn ysgolion sydd wedi'u lleoli mewn ardaloedd amlddiwylliannol ac amrywiol o Gymru.

Yn y rhan fwyaf o ysgolion, mae athrawon yn adolygu eu cynlluniau ac yn diwygio darpariaeth i adlewyrchu newidiadau i'r cwricwlwm ac ymateb i ddiddordebau disgyblion a digwyddiadau cyfredol. Mae athrawon yn defnyddio llais y disgybl i gynnwys disgyblion wrth ddewis testunau. Ym mwyafrif yr ysgolion, lle mae hyn yn gweithio'n dda, caiff disgyblion gyfleoedd i ddewis yr agweddau ar hanes lleol a hanes Cymru yr hoffent eu hastudio. Mewn ychydig iawn o ysgolion, mae athrawon yn tywys disgyblion yn fedrus i ystyried sawl safbwynt mewn hanes, gan gynnwys profiadau unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig.

Astudiaeth achos: Ysgol Gynradd Talycopa

Cyd-destun a chefnidir i'r arfer

Yng ngwanwyn 2017, fel rhan o brosiect trawsgwricwlaidd yn y clwstwr, cynlluniodd staff destun ysgol gyfan o'r enw 'EPIC Wales'. Prosiect oedd hwn yn gysylltiedig â'r ymgyrch dwristiaeth #FindYourEpic, a oedd â'r nod o annog

twristiaeth yng Nghymru. Hefyd, cymerodd yr ysgol ran yng nghynllun Ysgolion Creadigol Arweiniol Cyngor Celfyddydau Cymru, yn canolbwyntio ar chwedlau am ddreigiau a chestyll yng Nghymru. Arweiniodd y lefelau uchel o ymgysylltiad a brwdfrydedd disgyblion tuag at y testunau hyn at staff yn adolygu cynlluniau'r ysgol gyfan ar gyfer hanes a diwylliant Cymru.

Disgrifiad o'r gweithgarwch/strategaeth

Cynlluniodd athrawon destunau a oedd yn sicrhau cysylltiadau cryf â hanes a diwylliant Cymru. Mae hyn yn cynnwys edrych ar y cyd-destun lleol, cyn symud ymlaen i gysylltiadau cenedlaethol a byd-eang. Mae disgyblion yn cyfrannu eu syniadau at y broses gynllunio er mwyn ennyn eu diddordeb a'u chwilfrydedd tuag at ddysgu.

Mae disgyblion ym Mlwyddyn 5 a Blwyddyn 6 yn astudio'r testun 'Pits and Ponies to Eco Power'. Mae'r testun yn dechrau drwy edrych ar bwysigrwydd mwyngloddio yn ardal Llansamlet, gan gynnwys tirnodau lleol fel Scott's Pit. Mae athrawon yn seilio gwaith llythrennedd ac ysgrifennu creadigol ar y nofel 'The Darkest Days' gan Gareth F. Williams, sy'n archwilio trychineb glofa Senghennydd. Mae disgyblion yn ymweld â Pharc Treftadaeth y Rhondda i gael profiad o'r pyllau glo a bywydau'r glowyr. Mae cysylltiadau â meysydd eraill y cwricwlwm yn cynnwys celf, lle mae disgyblion yn astudio paentiadau Valerie Ganz, a ddarluniodd lowyr Cymreig yn ystod y 1980au. Mae disgyblion yn ymchwilio i waith Aneurin Bevan fel ffigur allweddol yn hanes a gwleidyddiaeth Cymru. Dysgant am ei rôl fel glöwr a'i waith yn hyrwyddo hawliau glowyr ac yn sefydlu'r GIG. Yna, mae'r testun yn edrych ar y symudiad at eco-bŵer a ffermydd gwynt yng Nghymru, a sut mae ffynonellau pŵer gwahanol wedi esblygu. Mae hyn yn cynnwys ymweliadau a gweithdai i edrych ar ddatgoedwigo, newid yn yr hinsawdd a'r angen am eco-bŵer.

Mewn testun o'r enw 'Time Travellers Wales', astudiodd disgyblion ym Mlwyddyn 3 a Blwyddyn 4 ystod o gyfnodau hanesyddol, yn dechrau â hanes y Celtiaid yng Nghymru. Dysgant am Owain Glyndŵr, a chwedlau fel chwedl Dinas Emrys, cyn teithio drwy amser i astudio ceisiadau i guro'r record cyflymder ar dir ar Draeth Pentywyn. Mewn celf, mae disgyblion yn astudio gwaith yr artist lleol, Nick Holly, ac yn creu gemwaith cwlwm Celtaidd.

Effaith ar ddarpariaeth a safonau

- Mae disgyblion yn datblygu dealltwriaeth o sut mae pobl Cymru, ei chymunedau, ei hanes a'i diwylliant yn cydberthyn â gweddill y byd.
- Mae disgyblion yn ymgysylltu ac yn ymroi eu hunain i'w gwaith yn fwy oherwydd y defnydd o lais y disgybl.

Ysgolion uwchradd

Mewn llawer o ysgolion, mae cynllunio'r cwricwlwm ar gyfer hanes lleol a hanes Cymru yng nghyfnod allweddol 3 yn gyfyngedig. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion yn cynnwys cyfeiriadau brysiog neu wersi un-tro ar hanes lleol a hanes Cymru. Nid yw llawer ohonynt yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu dealltwriaeth o hanes lleol a hanes Cymru drwy greu cysylltiadau ar draws cyfnodau hanesyddol. Nid ydynt yn datblygu dealltwriaeth disgyblion o hanes Cymru yng nghyd-destun ehangach hanes y Deyrnas Unedig a hanes rhyngwladol, a chaiff cyfleoedd i gysylltu digwyddiadau o hanes lleol a hanes Cymru eu colli. Hefyd, caiff disgyblion ychydig iawn o gyfleoedd i ddatblygu eu medrau hanesyddol yng nghyd-destun hanes Cymru.

Mewn ychydig o ysgolion, caiff cyfleoedd i ddatblygu gwybodaeth a dealltwriaeth disgyblion o hanes a diwylliant Cymru eu cynllunio a'u datblygu'n ofalus mewn hanes ac ar draws meysydd y cwricwlwm. Mae hyn yn galluogi disgyblion i ddatblygu dealltwriaeth gydynol o'u hardal leol a Chymru. Nid oes gan lawer o arweinwyr ysgolion uwchradd ddarlun digon clir o ble mae hanes lleol a hanes Cymru yn cael eu cyflwyno ar draws y cwricwlwm. Mae hyn yn arwain at ailadrodd testunau a disgyblion yn cwblhau gwaith tebyg mewn meysydd pwnc gwahanol.

Fel rhan o'i gwaith paratoi ar gyfer y Cwricwlwm i Gymru, mae Ysgol David Hughes wedi canolbwyntio cwricwlwm Blwyddyn 7 ar ddatblygu gwybodaeth a dealltwriaeth disgyblion o'u hardal leol a Chymru. Mewn gwersi Cymraeg, mae disgyblion yn dysgu am ddigwyddiadau a chwedlau lleol, fel gwrrachod Llanddona. Mewn Saesneg, maent yn edrych ar longdrylliadau yng Nghymru a chysylltiadau Cymru â'r Titanic. Yn y dyniaethau, mae disgyblion yn astudio'r ardal leol, gan gynnwys hanes tywysogion Cymru. Yn y celfyddydau mynegiannol, mae disgyblion yn astudio uned ar 'cynefin' a'r môr, gan gynnwys caneuon Cymreig a gwaith artistiaid o Gymru. Mae disgyblion yn mwynhau'r ffocws ar Gymru ac yn creu cysylltiadau rhwng ac ar draws meysydd pwnc, ac â digwyddiadau rhyngwladol.

Mae lleiafrif o ysgolion yn arbrofi â dulliau amgen o addysgu hanes fel rhan o'u paratoadau ar gyfer y Cwricwlwm i Gymru, yn enwedig ym Mlwyddyn 7 a Blwyddyn 8. Mae'r dulliau hyn yn cynnwys gosod cwestiynau ymholi, archwilio cysyniadau a themâu hanesyddol ac, mewn ychydig o ysgolion, gwersi'r dyniaethau lle gwneir cysylltiadau ar draws pynciau ym maes dysgu a phrofiad y dyniaethau. Mae ychydig o'r ysgolion hyn yn cynnwys hanes lleol a hanes Cymru yn eu gweledigaeth ar gyfer y cwricwlwm, ac yn cynllunio cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu dealltwriaeth ar draws y rhan fwyaf o feysydd dysgu a phrofiad.

Astudiaeth achos: Ysgol Gyfun Bro Myrddin

Cyd-destun a chefnidir i'r arfer

Mae'r ysgol yn ysgol arloesi ar gyfer y Cwricwlwm i Gymru ym Maes Dysgu a Phrofiad y dyniaethau. Caiff gwersi daearyddiaeth, hanes ac addysg grefyddol eu haddysgu fel y dyniaethau ym Mlwyddyn 7. Caiff hanes, daearyddiaeth ac addysg grefyddol eu haddysgu fel pynciau ar wahân ym Mlwyddyn 8 a Blwyddyn 9.

Cytunodd cyfadran y dyniaethau y dylai'r cwricwlwm ar gyfer cyfnod allweddol 3 ganolbwyntio'n gryf ar yr ardal leol a 'chynefin', Cymru a'i chysylltiadau â'r byd ehangach. Mae'r adran hanes yn nodi y caiff hyn ei wneud i wrthbwysu hanes TGAU a Safon Uwch, lle mae llai o bwyslais ar hanes lleol a hanes Cymru.

Disgrifiad o'r gweithgarwch/strategaeth

Yn dilyn digwyddiadau haf 2020 a mudiad Mae Bywydau Du o Bwys, datblygodd adran y dyniaethau uned waith yn ymwneud â themâu ymfudo ac amlddiwylliannaeth ar gyfer Blwyddyn 7. Mae athrawon yn cynllunio cyfleoedd i ddisgyblion feddwl am hunaniaeth a beth mae'n ei olygu i fyw mewn Cymru amlddiwylliannol. Maent yn archwilio hiliaeth gyfundrefnol, rhagfarn ac arwahanu, a chyfraniadau cymunedau ac unigolion o leiafrifoedd ethnig i Gymru.

Mae'r adran hanes wedi datblygu uned fawr o waith ar hanes Caerfyrddin ar gyfer disgyblion Blwyddyn 9. Mae gwersi'n cynnwys mynd â disgyblion ar 'daith' drwy Gaerfyrddin dros y canrifoedd. Mae'r uned yn cynnwys Moridunum Rhufeinig, Caerfyrddin fel canolfan fasnach ganoloesol, trosedd a chosb dros y canrifoedd, y tloty, gwrthdystio, hamdden, a chyfraniadau pobl leol i Gymru. Addasodd yr adran yr uned i gynnwys dadl ynghylch p'un a ddylid tynnu cerflun Thomas Picton oherwydd ei gysylltiadau â'r fasnach gaethion. Mae disgyblion yn ymweld â safleoedd allweddol yn y dref, fel y carchar, y tloty a Maes Nott. Mae disgyblion yn llunio prosiect personol ar sut a pham y mae Caerfyrddin wedi datblygu dros y canrifoedd.

Gwneir cysylltiadau â meysydd eraill y cwricwlwm drwy weithgareddau allgyrsiol sy'n canolbwyntio ar hanes lleol. Arweiniodd yr uned ar hanes lleol at greu ap hanes ar gyfer Caerfyrddin. Comisiynodd a pherfformiodd yr ysgol sioe gerdd, 'Heol Penlan', wedi'i seilio ar hanes dwy stryd gyfagos yng Nghaerfyrddin.

Effaith ar ddarpariaeth a safonau

- Mae gan ddisgyblion agweddau cadarnhau at ddysgu am hanes a diwylliant Cymru. Maent yn datblygu dealltwriaeth o'u hunaniaeth a'u cymuned mewn cyd-destun lleol, Cymreig a rhyngwladol.
- Mae nifer y disgyblion sy'n dewis hanes TGAU a Safon Uwch yn cymharu'n dda â phynciau sylfaen eraill.
- Mae hanes lleol a hanes Cymru yn cryfhau'r ffocws ar ddiwylliant Cymru fel rhan o ethos yr ysgol.
- Mae'r ysgol yn datblygu'r modd y mae'n cynnwys hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig fel rhan annatod o hanes Cymru.

Mewn ychydig o enghreifftiau effeithiol dros ben, mae adrannau hanes yn cynllunio eu cwricwlwm yn strategol, yn canolbwyntio ar addysgu a dysgu, a'r ffordd orau i ddatblygu addysgeg pwnc effeithiol. Wrth feddwl am gynnwys eu cwricwlwm, mae'r adrannau hyn yn sicrhau cydbwysedd rhwng gwybodaeth, datblygu dealltwriaeth disgyblion o gyd-destunau a medrau, a dylunio cyfleoedd ystyrion i ddatblygu medrau llythrennedd, rhifedd a TGCh. Mae'r adrannau hyn yn defnyddio ystod o ddulliau, gan gynnwys cynllunio cwestiynau ymholi treiddgar sy'n ysgogi ac yn herio disgyblion i feddwl yn ddwfn.

Mae lleiafrif o ysgolion ac unedau cyfeirio disgyblion yn dechrau cynllunio ac arbrofi â sut y gallant gynnwys mwy o hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn eu cwricwlwm cyfnod allweddol 3. Mae testunau'n canolbwyntio'n bennaf ar hanes rhyngwladol, gan gynnwys profiadau pobl ddu yn America yn y 1920au, Mudiad Hawliau Sifil America ac apartheid yn Ne Affrica. Ychydig iawn o ysgolion sy'n addysgu disgyblion am gyfraniad unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i hanes Cymru. Lle caiff hyn ei wneud yn dda, mae dulliau'n cynnwys dewis cwestiynau ymholi sy'n galluogi disgyblion i archwilio safbwyntiau gwahanol a hanesion amryfal. Er enghraifft, wrth astudio'r chwyldro diwydiannol yng Nghymru, mae un ysgol wedi datblygu cyfleoedd i ddisgyblion archwilio cysylltiadau Cymru â chaethwasiaeth, a diddymwyr a gwrthdiddymwyr Cymreig.

Mae uned cyfeirio disgyblion Sir Ddinbych yn Ysgol Plas Cefndy yn datblygu ac yn archwilio ymholiad hanesyddol wedi'i seilio ar y cwestiwn 'Pam mae gan Venus Williams gyfenw Cymreig?' Mae disgyblion yn archwilio ac yn trafod cysylltiadau Cymru â'r fasnach gaethion. Mae hyn yn galluogi disgyblion i ymchwilio ac ystyried effaith y gorffennol ar gymdeithas heddiw, a materion fel hiliaeth gyfundrefnol, rhagfarn ac Mae Bywydau Du o Bwys. Mae hyn yn helpu disgyblion i ddatblygu dealltwriaeth o Gymru fel cenedl amlddiwylliannol.

Yn y rhan fwyaf o ysgolion, nid oes gan athrawon lawer o wybodaeth am yr hyn y mae dysgwyr wedi'i ddysgu am hanes lleol a hanes Cymru yng nghyfnod allweddol 2. O ganlyniad, mae disgyblion yn aml yn ailadrodd testunau a gweithgareddau. Mewn ychydig iawn o achosion, mae ysgolion cynradd clwstwr yn cydweithio â'u hysgol uwchradd i gytuno ar yr hyn sy'n cael ei addysgu mewn hanes, gan gynnwys hanes lleol a hanes Cymru, yng nghyfnod allweddol 2 a chyfnod allweddol 3. Mae hyn yn galluogi ysgolion i gynllunio ar gyfer addysgu hanes, a sut maent yn creu cysylltiadau rhwng hanes lleol, hanes Cymru a hanes byd-eang. Nid yw'r rhan fwyaf o ysgolion yn cynllunio ar gyfer dilyniant pan fyddant, neu os byddant, yn cynnwys testunau ar hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn eu cwricwlwm.

Mewn lleiafrif o ysgolion, mae cyfleoedd disgyblion i astudio ystod o destunau a dyfnhau eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn gyfyngedig. Mae ffactorau sy'n effeithio ar hyn yn cynnwys:

- ailadrodd testunau yng nghyfnod allweddol 3, cyfnod allweddol 4 ac, mewn rhai achosion, yn y chweched dosbarth
- ffocws athrawon yng nghyfnod allweddol 3 ar sut i ateb cwestiynau TGAU, sy'n cyfyngu ar ddisgyblion yn datblygu medrau hanesyddol ehangach
- mabwysiadu cyfnod allweddol 4 sy'n para tair blynedd, sy'n culhau ehangder y profiadau sy'n cael eu cynnig i ddisgyblion yng nghyfnod allweddol 3

Yng nghyfnod allweddol 4, mae adrannau hanes yn dewis unedau i'w hastudio o'r rhai sy'n cael eu cynnig gan y bwrdd arholi. Cytuna'r rhan fwyaf o ysgolion fod y ffocws ar hanes Cymru wedi'i gryfhau pan ddiwygiwyd y manylebau TGAU i'w haddysgu o 2016. Dywed ysgolion bod y gofyniad i ddewis un astudiaeth fanwl ar 'Cymru a'r persbectif ehangach', a chynnwys cwestiynau arholiad sy'n gofyn i ddisgyblion gyfeirio at y safbwynt Cymreig, wedi cael effaith gadarnhaol ar faint o hanes Cymru sy'n cael ei astudio. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion yn ystyried arbenigedd athrawon, yr adnoddau sydd ar gael, argaeledd dysgu proffesiynol, lefel y diddordeb sy'n cael ei dangos gan ddisgyblion, pa mor anodd y mae testunau'n gysyniadol, a maint y cynnwys wrth ddewis unedau i'w hastudio. Mae lleiafrif o ysgolion yn cyfeirio at ddiffyg adnoddau a dysgu proffesiynol ar hanes Cymru fel rhesymau pam y maent yn osgoi dewis unedau penodol. Yn gyffredinol, nid yw athrawon yn elwa'n llawn ar y dimensiwn Cymreig, gan eu bod yn canolbwyntio ar ofynion penodol yr arholiadau'n unig.

Mae cyfleoedd disgyblion i ddatblygu eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng nghyfnod allweddol 4 yn dibynnu ar y pynciau maent yn eu dewis ar gyfer TGAU a'r unedau y mae'r ysgol yn eu dewis. Mewn hanes, gall

ysgolion ddewis astudio 'UDA: Gwlad Gwahaniaethau' neu 'Newidiadau yn Ne Affrica, 1948-1994' fel astudiaethau manwl, a 'Newidiadau ym Mhatrymau Mudo' fel astudiaeth thematig. Fel yng nghyfnod allweddol 3, ychydig iawn o gyfle sydd i astudio hanes cymunedau Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng Nghymru. Ychydig iawn o ysgolion, sef y rhai sydd â nifer fawr o ddisgyblion o leiafrifoedd ethnig fel arfer, sy'n ystyried cefndir ethnig eu disgyblion wrth ddewis unedau i'w hastudio.

Mewn hanes UG a Safon Uwch, mae ysgolion yn dewis unedau astudio o'r rhai sy'n cael eu cynnig gan y bwrdd arholi. Rhaid iddynt ddewis seilio naill ai'r astudiaeth o gyfnod neu'r astudiaeth fanwl ar agweddau ar hanes Cymru a Lloegr. Mae faint o hanes Cymru sydd wedi'i gynnwys yn yr unedau yn amrywio rhwng y testunau, sy'n caniatáu i ysgolion ddewis addysgu am Gymru neu beidio. Mae ysgolion yn cyfeirio at ddiffyg adnoddau fel y prif reswm pam maent yn dewis peidio ag astudio unedau sy'n cynnwys mwy o hanes Cymru. Mae cyfleoedd i astudio hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig ar Safon Uwch mewn unedau ar hanes America, er enghraifft cyfleoedd i astudio'r rhyfel sifil a hawliau sifil. Mae ychydig o ysgolion o'r farn bod manyleb yr arholiadau'n rhwystr rhag addysgu mwy o hanes Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig.

Mae'r ysgolion arbennig y cysylltwyd â nhw yn datblygu cwricwlwm sy'n ymateb i anghenion eu disgyblion, ac yn canolbwyntio ar brofiadau dilys a chyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu medrau. Mae'r ysgolion hyn yn cynllunio cyfleoedd gwerthfawr i ddisgyblion ddysgu am eu hardal leol a Chymru. Er enghraifft, mae un ohonynt yn defnyddio'r thema 'Fi, fy hunan a'm cymuned' ('Me, myself and my community') i gynnig cyfleoedd i ddisgyblion ddysgu i ddefnyddio eu synhwyrau. Mae un arall yn defnyddio'r thema cestyll a chwedlau fel cyd-destun i ddatblygu medrau disgyblion. Mae ysgolion arbennig yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion gael profiad o ddiwylliannau eraill drwy gerddoriaeth, dathliadau a bwyd. Maent yn dechrau ystyried sut gallant wella eu dull o addysgu amrywiaeth.

Mae ychydig iawn o ysgolion cynradd ac uwchradd yn archwilio neu'n mapio eu darpariaeth ar gyfer addysgu amrywiaeth a chynrychiolaeth cyfraniad unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig mewn hanes ac ar draws y cwricwlwm. Nid yw ysgolion yn cynllunio sut gallant gynnwys testunau fel gwrth-hiliaeth, tuedd ddiarwybod, rhagfarn ac amrywiaeth yn ddigon da.

Fel rhan o'i pharatoadau ar gyfer y Cwricwlwm i Gymru, edrychodd Ysgol Stanwell ar ba mor dda mae'n cynrychioli ac yn cynnwys profiadau unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig ar draws y cwricwlwm. Amlinellodd adrannau pwnc eu darpariaeth gyfredol a chyfleoedd i ddatblygu ymhellach, gan gynnwys cysylltiadau ag adnoddau posibl. Mae hyn wedi codi

ymwybyddiaeth athrawon o bwysigrwydd cynrychiolaeth a chynhwysiant wrth iddynt gynllunio eu cwricwlwm. Er enghraifft, mewn drama yng nghyfnod allweddol 3, mae disgyblion yn astudio rhagfarn, ystrydebau a gwahaniaethu. Mae'r adran yn archwilio sut y gall gynnwys gwaith gan ysgrifenydd Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig mewn gwersi. Mewn gwersi hanes, mae disgyblion Blwyddyn 7 yn astudio mudo dros amser, gan gynnwys effaith y Rhufeiniad, Tuduriaid Du a datblygiad Tiger Bay.

Addysgu

Mewn ysgolion cynradd, mae ansawdd addysgu am hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn dibynnu ar ansawdd cyffredinol yr addysgu yn yr ysgol. Mae hefyd yn dibynnu ar wybodaeth a dealltwriaeth ddisgyblaethol athrawon, gan gynnwys addysgeg yn benodol i'r pwnc. Mae gan fwyaf yr athrawon wybodaeth bynciol gyffredinol briodol am ardal leol eu hysgol a hanes Cymru. Hefyd, mae ganddynt wybodaeth bynciol addas am hanes rhyngwladol Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Mae'r athrawon hyn yn ymchwilio i destunau i gywain gwybodaeth ac adnoddau i ddatblygu eu gwybodaeth bynciol eu hunain a chefnogi dysgu disgyblion yn yr ystafell ddosbarth. Nid oes gan y rhan fwyaf o athrawon y wybodaeth i addysgu disgyblion yn effeithiol am gyfraniadau unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i hanes Cymru. Mae athrawon yn ofni y byddant yn 'dweud y peth anghywir' wrth addysgu disgyblion am hanes a diwylliant Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. O ganlyniad, mae profiadau dysgu disgyblion yn ymwneud ag amrywiaeth yng Nghymru a gwledydd eraill yn gyfyngedig.

Mewn ysgolion uwchradd, mae ansawdd yr addysgu am hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn dibynnu'n gyffredinol ar ansawdd yr addysgu yn yr adran yn gyffredinol. Mewn llawer o ysgolion uwchradd, caiff gwersi hanes a'r dyniaethau eu haddysgu gan arbenigwyr pwnc. Lle mae athrawon yn llai hyderus o ran eu harbenigedd pwnc neu'r testun sy'n cael ei addysgu, yn aml nid ydynt yn cynnig lefel briodol o her i ddisgyblion. Rhoddant dasgau i ddisgyblion sy'n eu cadw'n brysur yn hytrach nag yn datblygu eu medrau hanes, nid ydynt yn archwilio dealltwriaeth disgyblion yn ddigon da, ac nid ydynt yn creu cysylltiadau rhwng hanes lleol, hanes Cymru a hanes rhyngwladol. Mae gan lawer o athrawon wybodaeth bynciol briodol am hanes rhyngwladol Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, ond nid oes ganddynt wybodaeth am gyfraniad unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig at hanes Cymru.

Cynhaliom arolwg o rieni a gofalmwyr sy'n perthyn i Grŵp Cyfeirio Rhieni a Gofalmwyr Estyn. Credai bron i 24% o'r ymatebwyr fod ysgol eu plentyn yn addysgu hanes lleol yn dda, ac mae bron i 15% o rieni o'r farn bod ysgol eu plentyn yn addysgu hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn dda. Mae ychydig dros hanner y rhieni o'r farn y gallai ysgol eu

plentyn wneud mwy i hyrwyddo hanes a diwylliant Cymru. Credai bron i 60% o rieni y gallai ysgolion wneud mwy i hyrwyddo hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig.

Yn y rhan fwyaf o'r ysgolion y cysylltwyd â nhw, mae staff yn teimlo'n ansicr ynghylch sut y dylent fynd i'r afael â thestunau sy'n cynnwys hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Mewn llawer o achosion, mae staff yn poeni y gallant ddweud y peth anghywir ac, o ganlyniad, maent yn osgoi pynciau a thrafodaethau sensitif wrth addysgu. Dywed llawer o athrawon nad oes ganddynt ddigon o wybodaeth am agweddau ar hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i'w galluogi i addysgu'r pynciau hyn yn hyderus. Mae hyn yn cynnwys mynd i'r afael â thestunau fel gwladychiaeth, y fasnach gaethion a phrofiadau cenhedlaeth Windrush. Mewn rhai achosion, mae hyn wedi arwain at addysgu camsyniadau am brofiadau Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig mewn hanes, neu atgyfnerthu ystrydebau.

Yn y gwersi mwyaf effeithiol ar gyfer hanes Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig mewn ysgolion cynradd ac uwchradd, mae athrawon yn cynllunio cyfleoedd gwerthfawr i ddisgyblion ddatblygu eu medrau hanes, ochr yn ochr â'u medrau llythrennedd, rhifedd, TGCh a'u medrau meddwl. Yn y gwersi hyn, mae athrawon:

- yn cynllunio sut maent yn cyflwyno cysyniadau disgyblaethol a gwirioneddol er mwyn sicrhau dilyniant yn nealltwriaeth disgyblion o'r cynnwys
- yn cynllunio gweithgareddau sy'n adeiladu'n dda ar ddysgu blaenorol ac sydd wedi'u trefnu i fanteisio i'r eithaf ar gynnydd
- yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion greu cysylltiadau ar draws testunau a chyfnodau hanesyddol
- yn defnyddio ystod o ffynonellau crai, gan gynnwys ffynonellau cynradd, i ennyn diddordeb disgyblion a sicrhau bod eu dysgu'n ddilys ac yn symbylol
- yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion werthuso tystiolaeth
- yn galluogi disgyblion i ystyried amryfal safbwyntiau a dehongliadau
- yn cynnig cyfleoedd i ystyried arwyddocâd digwyddiadau, newidiadau ac unigolion hanesyddol
- yn cynllunio tasgau llythrennedd, rhifedd a TGCh dilys ac ystyrlon

Cyfoethogi

Mae'r rhan fwyaf o ysgolion cynradd yn cynllunio profiadau cyfoethogi gwerthfawr i'w disgyblion, gan gynnwys ymweliadau â mannau o ddiddordeb lleol. Mewn llawer ohonynt, caiff ymweliad ei ddefnyddio'n fan cychwyn ar gyfer gwaith testun i symbylu diddordeb disgyblion yn y pwnc a chefnogi gwaith pellach yn yr ystafell ddosbarth. Yn yr arfer orau, mae athrawon yn manteisio ar wybodaeth arbenigol staff sy'n gweithio yn y mannau o ddiddordeb hyn. Gall hyn gynnwys ymgysylltu â staff cyn yr ymweliad i gynllunio profiadau a chasglu adnoddau, gan gynnwys ffynonellau cynradd ac arteffactau i'w defnyddio yn yr ystafell ddosbarth. Mae ysgolion cynradd yn nodi sawl rhwystr rhag

ymweld â manau o ddiddordeb, fel costau llogi cludiant i ddisgyblion, y niferoedd a all ymweld ar yr un pryd, ac argaeledd cyfleusterau, gan gynnwys toiledau a manau addas i fwyta cinio.

Trefnodd Ysgol Gynradd Talycopa ymweliad i Flwyddyn 1 a Blwyddyn 2 i Amgueddfa Genedlaethol y Glannau yn Abertawe, i archwilio'r arddangosfeydd ar ddyfeiswyr a dyfeisiadau. Paratôdd disgyblion gwestiynau i gyfwrdd ag actor oedd yn chwarae rôl Richard Trevithick, a gwisgo fel perchnogion y gwaith haearn i chwarae rôl sut y byddant yn gofyn i Richard Trevithick i ddyfeisio rhywbeth i symud haearn.

Astudiaeth achos: Ysgol Gynradd Pilgwenlli

Cyd-destun a chefnidir i'r arfer

Mae staff yn deall pwysigrwydd datblygu ymdeimlad o berthyn yng nghymuned yr ysgol. Eu nod yw cynllunio cyfleoedd dysgu sy'n canolbwyntio ar yr ardal leol, a rhoi sylw craff i ganran uchel y teuluoedd Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig sy'n byw'n agos at yr ysgol.

Disgrifiad o'r gweithgarwch/strategaeth

Ymwelodd disgyblion ag amgueddfa 'deithiol' a grëwyd i ddangos natur amrywiol a chymhlethdod poblogaeth Pilgwenlli. Roedd yr amgueddfa'n canolbwyntio ar fywyd ym Mhilogwenlli, Casnewydd a Chymru. Roedd disgyblion yn frwdfrydig iawn i weld a chyffwrdd ystod o arteffactau â'u hysbrydolodd i ofyn cwestiynau am yr ardal a'u cymuned.

O ganlyniad i ddiddordeb y plant ar ôl ymweld â'r amgueddfa, penderfynodd staff ddatblygu dysgu disgyblion ymhellach drwy drefnu prosiect trawsgwricwlaidd ar dociau'r ddinas, sydd wedi chwarae rhan sylweddol o ran diffinio'r gymuned leol.

Cynlluniodd athrawon weithgareddau i helpu disgyblion i fod â dealltwriaeth glir o ddiben y dociau a'u rôl mewn cludo cargo. Trafododd disgyblion y gwledydd posibl y daeth y llongau ohonynt, beth oedd eu cargo, ble'r oedd ei angen a'r elw y gellid ei wneud. Trafodont effaith y fasnach ar y gymuned leol, a sut daeth

Pilgwenlli, Casnewydd a Chymru yn fwy amrywiol yn ethnig oherwydd ymfudiad gweithwyr y llongau a'r docwyr. Cyfunodd y plant eu gwybodaeth i greu dealltwriaeth glir o waith doc Casnewydd.

Effaith ar ddarpariaeth a safonau

- Mae'r prosiect bach trawsgwricwlaidd yn canolbwyntio ar gyfraniadau cymunedau Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn lleol ac yn rhyngwladol, a phwysigrwydd cymunedau amrywiol mewn cymdeithas. Teimlai disgyblion a theuluoedd Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yr ysgol fod hyn yn cydnabod pwysigrwydd eu hanes a'u cyfraniad i'r gymdeithas.
- Mae disgyblion yn canolbwyntio'n bennaf ar sut mae gweithwyr, llongau a chargo yn teithio'r byd drwy hanes a daearyddiaeth. Mae disgyblion yn archwilio'r rhesymau pam mae teuluoedd yn penderfynu dilyn gweithwyr ac ymgartrefu ym Mhilogwenlli. Mae disgyblion yn edrych ar effaith y penderfyniadau hyn ar y gymuned gyfredol i gydnabod y gymdeithas fywiog ac amrywiaeth maent yn byw ynddi. Mae disgyblion yn defnyddio medrau rhifedd i gyfrifo pellter, cost ac elw.
- Mae disgyblion yn datblygu dealltwriaeth gliriach o hunaniaeth. Arweiniodd y prosiect at sylweddoli y gall hunaniaeth fod yn ymdeimlad o berthyn i fwy nag un diwylliant/treftadaeth. Mae disgyblion yn deall y gall hunaniaeth Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig a hunaniaeth Gymreig ymblethu â'i gilydd, ac nid ydynt yn nacau'r naill a'r llall.
- Cododd y prosiect broffil cyfraniad y gymuned Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i sut mae Pilgwenlli, Casnewydd a Chymru wedi datblygu dros y ganrif ddiwethaf.

Mae Ysgol Gynradd Dowlais ym Merthyr Tudful yn cydweithio'n agos â'r swyddog addysg yng Nghastell Cyfarthfa i gasglu adnoddau i gefnogi addysgu hanes lleol a hanes Cymru. Mae disgyblion yng nghyfnod allweddol 2 yn dysgu am y gwaith haearn yn Nowlais yng nghyd-destun y chwyldro diwydiannol yn ne Cymru. Mae disgyblion yn ymweld â Chastell Cyfarthfa a bwthyn Joseph Parry i ddysgu am unigolion lleol nodedig. Yn 2019, cwblhaodd disgyblion waith ar 'Fenywod nodedig Merthyr Tudful' ('The remarkable women of Merthyr Tydfil') ar gyfer prosiect gwobr treftadaeth genedlaethol:

- Laura Ashley
- Santes Tydfil
- Y Foneddiges Charlotte Guest

- Edith Gertrude Phillips
- Y Foneddiges Crawshay

Mae gan y rhan fwyaf o ysgolion cynradd ddarpariaeth addas i hyrwyddo diwylliant Cymreig drwy weithgareddau'r cwricwlwm a digwyddiadau ehangach yr ysgol. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg yn cynnig cyfleoedd helaeth i ddisgyblion ddatblygu eu dealltwriaeth o'r Gymraeg a diwylliant Cymru. Mae hyn yn cynnwys cymryd rhan mewn gweithgareddau a digwyddiadau diwylliannol yn yr ysgol, yn y gymuned leol ac yn genedlaethol. Yn y rhan fwyaf o ysgolion cynradd cyfrwng Saesneg, mae arweinwyr yn defnyddio Eisteddfod flynyddol yr ysgol yn gyfle i hyrwyddo diwylliant Cymreig traddodiadol a chyfoes. Mae lleiafrif o'r ysgolion hyn yn defnyddio eu Heisteddfod fel diwedd glo thema ysgol gyfan ar Gymru, gan gynnwys dysgu am yr ardal leol, a hanes a diwylliant ehangach Cymru. Yn yr arfer orau, mae'r Eisteddfod yn rhan o ddull systematig a pharhaus yr ysgol o ddatblygu dealltwriaeth a gwerthfawrogiad o ddiwylliant Cymru. Caiff ei ddefnyddio'n gyfle i gyfoethogi profiadau a dealltwriaeth disgyblion mewn rhaglen o gyfleoedd sydd wedi'u cynllunio ar hyd y flwyddyn ysgol.

Mewn ysgolion cynradd lle y gwelir arfer orau, mae staff yn cynllunio cyfleoedd i breswylwyr a grwpiau lleol rannu eu profiadau a hanes yr ardal leol, a'i chymunedau, mewn ffordd ystyrlon. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion sydd wedi'u lleoli mewn cymunedau amrywiol, amlethnig yn gwahodd grwpiau ac unigolion o'r gymuned leol i siarad am ddiwylliannau, credoau, traddodiadau a hanesion gwahanol. Mae ysgolion mewn ardaloedd llai amrywiol yn ei chael yn anoddach creu cysylltiadau ag ystod o grwpiau neu unigolion amlethnig. Mewn ychydig o achosion, mae ysgolion wedi defnyddio technoleg ddigidol i hwyluso sgwrsiau am ddiwylliannau a hanesion gwahanol dan unigolion a grwpiau nad ydynt yn byw'n lleol. Mae ychydig iawn o ysgolion wedi meithrin partneriaeth ag ysgolion mewn ardaloedd amrywiol, amlethnig i alluogi disgyblion i gydweithio â'i gilydd.

Cydweithiodd Ysgol Y Bynea â Chymdeithas Hanesyddol y Bynie dros nifer o flynyddoedd, lle mae aelodau'r gymdeithas yn ymweld â'r ysgol yn rheolaidd i roi hanes llafar ar bynciau hanesyddol. Hefyd, mae'r Gymdeithas Hanesyddol yn cynnal arddangosfeydd yn y neuadd bentref leol, lle caiff stondinau eu gosod i ddangos bywyd yn y Bynie a Llwynhendy yn y gorffennol. Mae disgyblion yn ymweld â'r arddangosfa i ddysgu am y gwaith tun a dur, cloddio glo, Bragdy Buckley, llongau a oedd yn cludo deunyddiau o'r Bynie, ac unigolion lleol fel y chwaraewr rygbi, Terry Davies. Mae disgyblion yn sgwrsio â'r 'stondinwyr' sy'n esbonio sut y defnyddiwyd arteffactau gwahanol yn y gorffennol.

Cydweithiodd Ysgol Gynradd Talwrn â changen leol Merched y Wawr i gasglu gwybodaeth am hanes yr ysgol a'r pentref. Ymwelodd aelodau Merched y Wawr â'r ysgol i gymryd rhan mewn gweithgaredd marchnad, lle yr ymwelodd disgyblion â 'stondinau' i wrando ar ddisgrifiadau o hanes lleol a thrin arteffactau. Er enghraifft, dysgodd disgyblion am 'Lôn Bwbach', sef y ffordd Rufeinig y dywedir bod ysbryd arni. Galluogodd grant gan Gyngor Celfyddydau Cymru i ddisgyblion recordio eu dysgu drwy farddoniaeth, cerddoriaeth, cyfansoddiadau, drama ac animeiddiadau. Cyflwynodd y disgyblion y prosiect ar ffurf rhaglen deledu yn debyg i 'Heno'. Oherwydd COVID-19, rhannwyd y prosiect terfynol ar-lein fel digwyddiad byw ar blatfform digidol. Elwodd disgyblion ar y cyfle i weithio â chenedlaethau eraill yn y gymuned leol.

Mewn llawer o ysgolion cynradd, mae athrawon yn adrodd storïau gwerin i ddisgyblion yn rheolaidd i'w helpu i wybod am bobl a chwedlau enwog o'r gorffennol. Er enghraifft, mae llawer o ysgolion yn adrodd storïau mewn gwasanaethau, yn ystod amser stori dosbarthiadau neu drwy gyflogi grwpiau allanol i gyflwyno dramâu.

Yn ystod y pandemig COVID-19 yn ddiweddar, gweithiodd disgyblion yn Ysgol Gynradd Cwmffrwoer yn Nhorfaen ar brosiect treftadaeth ar chwedlau lleol yn ymwneud â'r cerrig ar Fynydd Garnclochdy. Cydweithiodd disgyblion ag artist lleol drwy gyfres o sesiynau gweithdy rhithiol. Cyflwynwyd y prosiect fel cyfres o heriau:

- Her 1: Beth yw prif nodweddion chwedl? Beth sy'n gwneud chwedl yn gyffrous? Cyd-destun lleol Mynydd Garnclochdy.
- Her 2: Dod i adnabod eich tirwedd leol - Gwaith celf creadigol wedi'i seilio ar y trefniant cerrig ar Fynydd Garnclochdy.
- Her 3: Datblygu ysgrifennu creadigol wedi'i seilio ar nodweddion atmosfferig tirwedd Mynydd Garnclochdy.
- Her 4: Datblygu cymeriadau a lleoliadau i ysgrifennu stori wedi'i seilio ar Sant Cadog - Eglwys Sant Cadog, Trefddyn - Paentiadau Canoloesol a ddarganfuwyd yn ddiweddar yn Eglwys Sant Cadog, Llancarfan - Stori Culhwch ac Olwen (Y Mabinogi) - Cyd-destun lleol Mynydd Garnclochdy a Chwmffrwoer.

Arweiniodd y prosiect at gyhoeddi gwaith y disgyblion ar ffurf llyfr, a roddodd berthnasedd, diben a dilysrwydd i'r prosiect.

Mewn llawer o'r ysgolion uwchradd y cysylltwyd â nhw, mae adrannau hanes a Chymraeg yn cynllunio cyfleoedd gwerthfawr i ddisgyblion ymweld â mannau o ddiddordeb hanesyddol yn yr ardal leol yng nghyfnod allweddol 3. Mae'r ymweliadau hyn yn cynnwys teithiau i gestyll, amgueddfeydd, adeiladau hanesyddol a theithiau cerdded, gan gynnwys ymweld â chofebion rhyfel. Mae llawer o ysgolion uwchradd yn cynnig ymweliadau rhyngwladol â mannau o ddiddordeb hanesyddol, er enghraifft meysydd y Rhyfel Byd Cyntaf yng Ngwlad Belg a gogledd Ffrainc, Auschwitz, Efrog Newydd a Washington DC. Mae llawer o'r ysgolion hyn yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion greu cysylltiadau â hanes lleol a hanes Cymru wrth ymweld â safleoedd dramor, er enghraifft drwy archwilio profiadau mewnfudwyr Cymreig i UDA yn Ellis Island, ac ymweld â beddau milwyr Cymreig o'r Rhyfel Byd Cyntaf wrth ymweld â Gwlad Belg a gogledd Ffrainc. Gwna ychydig o ysgolion uwchradd addasiadau i'w hamserlen ysgol er mwyn galluogi adrannau i drefnu teithiau addysgol, yn enwedig yn ystod tymor yr haf. Mae hyn yn galluogi ysgolion i ryddhau nifer ddigonol o staff i gefnogi ymweliadau.

Mae ychydig o ysgolion uwchradd yn cynllunio cyfleoedd gwerthfawr i ddisgyblion ymgysylltu â grwpiau neu gymdeithasau hanes lleol. Mae unigolion yn ymweld ag ysgolion i roi gwybodaeth am ddigwyddiadau hanesyddol lleol neu gyfrannu at ymweliadau â mannau o ddiddordeb lleol. Mae ychydig o ysgolion yn cynllunio cyfleoedd i ddisgyblion ymgysylltu â chynrychiolwyr o grwpiau addysgol ac elusennau i ddathlu Mis Hanes Pobl Dduon neu Ddiwrnod Coffa'r Holocaust.

Mae'r rhan fwyaf o ysgolion uwchradd yn cynnig rhai cyfleoedd addas i ddisgyblion ddatblygu eu gwybodaeth a dealltwriaeth o ddiwylliant Cymru. Mae'r rhan fwyaf ohonynt yn cynnal Eisteddfod ysgol i ddathlu diwylliant Cymru. Mewn lleiafrif o ysgolion, mae hwn yn ddigwyddiad arunig, ac nid yw cyfleoedd i ddatblygu dealltwriaeth disgyblion o ddiwylliant Cymreig traddodiadol a chyfoes wedi'u datblygu'n ddigonol. Mae lleiafrif o ysgolion yn cynnig cyfleoedd helaeth a chreadigol i gyfoethogi dealltwriaeth disgyblion o'r Gymraeg a diwylliant Cymru, er enghraifft drwy gomisiynu sioeau cerdd i adrodd storïau a chwedlau lleol a Chymreig. Mae hyn yn gryfder arbennig yn y rhan fwyaf o ysgolion cyfrwng Cymraeg.

Mae amrywiaeth ethnig ysgolion cynradd ac uwchradd ledled Cymru yn amrywio'n fawr. Mae llawer o ysgolion mewn ardaloedd trefol mawr yn ne Cymru yn cynnwys disgyblion o ystod o gefndiroedd amrywiol, ond mae ysgolion mewn ardaloedd mwy gwledig yn dueddol o fod yn llai amrywiol. Mae mwyafrif o ysgolion yn cydnabod pwysigrwydd hyrwyddo amrywiaeth ddiwylliannol a diwylliant grwpiau o ddisgyblion yn eu hysgolion. Gallai hyn gynnwys testunau'n ymwneud â hanes a diwylliant gwledydd neu bobl benodol, digwyddiadau ysgol gyfan i helpu i hybu dealltwriaeth o ddiwylliannau gwahanol, a chyfleoedd i ddisgyblion rannu eu diwylliant a'u traddodiadau eu hunain.

Yn Ysgol Gynradd Gatholig y Forwyn a Sant Mihangel yn y Fenni, mae disgyblion Ffilipinaidd yn siarad â balchder a chyffro am y cyfle y mae'r ysgol yn ei gynnig i arwain gwasanaethau ysgol gyfan am Ynysoedd y Philipinas. Mae disgyblion eraill yn mynegi sut mae'r digwyddiadau hyn wedi rhoi cyfleoedd iddynt ddysgu mwy o hanes a diwylliant eu cyd-ddisgyblion.

Astudiaeth achos: Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru Rhaeadr Gwy

Cyd-destun a chefnidir i'r arfer

Yn 2015, nododd staff yn yr ysgol fod datblygu ymwybyddiaeth disgyblion o ddiwylliannau gwahanol yn faes i'w ddatblygu. Roedd staff yn cydnabod bod cyfleoedd i ddatblygu dealltwriaeth o amrywiaeth ddiwylliannol ac ymfudo yn gyfyngedig yng nghymuned wledig yr ysgol, sy'n wyn yn bennaf.

Disgrifiad o'r gweithgarwch/strategaeth

Prynodd yr ysgol lyfrau i'w defnyddio yn y dosbarth a oedd yn dathlu diwylliannau gwahanol, a chynllunio gwaith dosbarth o gwmpas y llyfrau hyn. Ar yr un pryd, mabwysiadodd yr ysgol ddull a oedd yn canolbwyntio ar yr egwyddorion y tu ôl i enfys ddwbl y Mala Heddwch. Mae'r egwyddorion yn cynnwys cyfeillgarwch, parch a heddwch rhwng pobl o bob diwylliant, ffordd o fyw, ffydd a chred. Creodd yr ysgol gysylltiadau â chwmni lleol sy'n trefnu gweithdai ar amrywiaeth ddiwylliannol. Mae'r holl ddisgyblion yn mynychu gweithdy ysgol gyfan ac, oherwydd ei lwyddiant, mae hwn wedi dod yn ddiwyddiad blynyddol.

Yn ystod y gweithdai, caiff disgyblion gyfle i archwilio a datblygu eu meddylfryd, agweddau ac ymddygiad tuag at bobl o ddiwylliannau, hilion, grwpiau iaith a chrefyddau gwahanol sy'n byw yng Nghymru. Caiff disgyblion eu herio'n ddyfnach i ddeall gwahaniaeth diwylliannol a sut gallant uniaethu â phobl o ddiwylliannau gwahanol mewn ffyrdd mwy ystyrlon. Caiff medrau deallusrwydd diwylliannol eu datblygu i helpu i baratoi plant a phobl ifanc ar gyfer bywyd mewn Cymru amlddiwylliannol sy'n newid. Mae gweithgareddau dilynol yn canolbwyntio ar gwestiynau a gwaith yn yr ystafell ddosbarth.

Mae'r ysgol hefyd wedi cyflwyno gwersi ar ymfudo, gan gynnwys profiad

Windrush a beth mae'n ei olygu i fod yn Brydeinig heddiw.

Effaith ar ddarpariaeth a safonau

- Mae staff yn magu hyder i fynd i'r afael â gwrth-hiliaeth, gan gynnwys defnyddio iaith a therminoleg yn gywir, drwy sesiynau hyfforddiant.
- Mae disgyblion yn datblygu ymwybyddiaeth o bethau sy'n debyg ac yn wahanol yn ddiwylliannol mewn Cymru amlddiwylliannol.
- Mae disgyblion yn gwella eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o hanes a datblygiad cymunedau amlddiwylliannol.